

Cultural and Public Diplomacy of the European Union as a Tool of Political Influence on Ukraine in Modern Conditions

UDC: 321.01:327.39:316.774(4-67:477)

DOI: <https://doi.org/10.15421/172571>**Solovykh Yevheniia**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-0840-2835>, j.m.solovikh@karazin.ua

V. N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv, Ukraine)

Abstract.

Relevance. In the context of Russia's full-scale war against Ukraine, the cultural and public diplomacy of the European Union plays an increasingly significant role in promoting democratic values, consolidating European identity, and countering disinformation. Given the hybrid threats and information challenges, there is a growing need for a systematic analysis of the EU's political influence tools in the Eastern Partnership countries, particularly in Ukraine.

The aim of the study is to provide a comprehensive understanding of the EU's cultural and public diplomacy as a tool of political influence on Ukraine under the conditions of war and the European integration process.

Results. The article analyzes the key directions of EU cultural diplomacy in Ukraine, including Erasmus+, Creative Europe, EUNIC activities, and the East StratCom Task Force. It identifies the effectiveness of programs aimed at supporting cultural, educational, and communication initiatives. The study demonstrates that these instruments significantly influence the growth of pro-European attitudes, the strengthening of the EU's image, and the formation of strategic narratives in public consciousness.

Conclusions. The EU's cultural and public diplomacy has proven effective in shaping a positive attitude toward European integration. At the same time, a number of challenges have been identified: regional disparities, competition with other international actors, and the risks of perceiving European initiatives as neocolonial. The study recommends expanding localized cultural programs, developing digital tools, and fostering strategic partnerships with Ukrainian institutions.

Keywords: public diplomacy, cultural diplomacy, European integration, soft power, disinformation, strategic narratives, political communication, regional policy

Культурна та публічна дипломатія Європейського Союзу як інструмент політичного впливу на Україну в сучасних умовах

Солових Євгенія

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків, Україна)

Анотація.

Актуальність. У контексті повномасштабної війни Росії проти України культурна та публічна дипломатія Європейського Союзу відіграє дедалі важливішу роль у просуванні демократичних цінностей, консолідації європейської ідентичності та протидії дезінформації. З огляду на гібридні виклики та інформаційні загрози, зростає потреба у системному аналізі політичного впливу цих інструментів у країнах Східного партнерства, зокрема в Україні.

Метою дослідження є комплексне осмислення культурної та публічної дипломатії ЄС як інструменту політичного впливу на Україну в умовах війни та євроінтеграційного курсу.

Результати. У статті проаналізовано ключові напрями культурної дипломатії ЄС в Україні: Erasmus+, Creative Europe, діяльність EUNIC, East StratCom Task Force, тощо. Визначено ефективність програм, спрямованих на підтримку культурних, освітніх та комунікаційних ініціатив. Продемонстровано, що ці інструменти суттєво впливають на зростання проєвропейських настроїв, зміцнення іміджу ЄС і формування стратегічних наративів у масовій свідомості.

Висновки. Культурна та публічна дипломатія ЄС довели свою ефективність у формуванні позитивного ставлення до євроінтеграції. Разом із тим виявлено низку викликів: регіональні диспропорції, конкуренція з іншими міжнародними акторами, ризики сприйняття європейських ініціатив як неокolonіальних. Рекомендовано розширення локалізованих культурних програм, розвиток цифрових інструментів і стратегічне партнерство з українськими інституціями.

Ключові слова: публічна дипломатія, культурна дипломатія, євроінтеграція, м'яка сила, дезінформація, стратегічні наративи, політична комунікація, регіональна політика

Вступ.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало тією критичною точкою ескалації збройного протистояння, яке розпочалося ще у 2014 році, і ця військова агресія не лише кардинально змінила геополітичну архітектуру європейського континенту, але й актуалізувала питання щодо ефективності застосування інструментів «м'якої сили» у протистоянні авторитарним викликам. У цьому контексті культурна та публічна дипломатія Європейського Союзу набуває стратегічного значення як механізм зміцнення демократичних цінностей, формування європейської ідентичності та протидії російській дезінформації в Україні.

Актуальність дослідження. Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, кардинально змінила не лише геополітичну архітектуру європейського континенту, але й актуалізувала принципово нові виклики у сфері міжнародних відносин, зокрема щодо ефективності застосування інструментів "м'якої сили" у протистоянні авторитарним режимам та гібридним загрозам. У цих умовах культурна та публічна дипломатія Європейського Союзу набуває стратегічного значення як потужний механізм зміцнення демократичних цінностей, формування стійкої європейської ідентичності та ефективної протидії російській дезінформаційній машині, що систематично намагається підірвати довіру до західних інституцій та демократичних принципів. Особливої актуальності це питання набуває в контексті того, що Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС у 2022 році та розпочала переговори про вступ у 2023 році, що робить вивчення впливу європейської культурної дипломатії критично важливим для розуміння процесів євроінтеграції в умовах воєнного стану. Водночас інформаційна війна, що ведеться Росією проти України та всього демократичного світу, вимагає від ЄС розробки нових, більш ефективних стратегій культурного впливу, здатних не лише протистояти ворожій пропаганді, але й активно формувати проєвропейські настрої в українському суспільстві.

Сучасний етап відносин між Україною та Європейським Союзом характеризується безпрецедентним рівнем політичної, економічної та культурної інтеграції, що робить необхідним системний аналіз ефективності європейських інструментів "м'якої сили" в умовах гібридних викликів та воєнних дій. Зростання підтримки євроінтеграції серед українського населення з 53% у 2019 році до 90% у 2024 році свідчить про кардинальні зміни в суспільних настроях, проте залишається відкритим питання про роль саме культурної дипломатії ЄС у цих трансформаціях та її співвідношення з іншими факторами впливу, зокрема безпековими міркуваннями. Регіональні диспропорції

в підтримці європейського курсу, конкуренція з боку інших глобальних акторів, а також ризики сприйняття європейських ініціатив як неоколоніальних проєктів створюють додаткові виклики для реалізації культурної політики ЄС, що потребує ґрунтовного наукового осмислення та розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності цих інструментів. Крім того, в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та соціальних мереж, що стали основними каналами інформаційного впливу, особливо серед молодого покоління, виникає потреба в переосмисленні традиційних підходів до культурної дипломатії та адаптації її інструментів до сучасних реалій комунікаційного простору.

Мета дослідження – комплексне дослідження культурної та публічної дипломатії Європейського Союзу як інструменту політичного впливу на Україну в умовах російської агресії та процесу європейської інтеграції.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У питанні культурної та публічної дипломатії Європейського Союзу в українському напрямі спостерігається зростання наукового інтересу як з боку вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Так, серед українських авторів варто відзначити Г. Шелест, О. Шаповалову, С. Герасимчука, І. Бекешкіну, Н. Шульгу та інших, які аналізували вплив культурної дипломатії, зовнішньополітичної комунікації та європейських програм на формування європейської ідентичності в Україні. Крім того, окрему увагу інструментам публічної дипломатії України та ЄС у контексті іміджевих стратегій, зокрема в умовах війни, приділяють такі науковці, як Ю. Богданова, К. Зарембо, М. Микієвич, Т. Пархоменко, А. Філіпенко та інші. У своїх роботах вони досліджують роль культури, мистецтва, освіти, цифрових комунікацій і громадянського суспільства у просуванні позитивного образу України за кордоном, протидії дезінформації та утвердженні нашої країни як невід'ємної частини європейського культурно-політичного простору. При цьому зауважимо, що культурі відводиться ключове значення - адже вона розглядається не лише як окремий інструмент гуманітарної дипломатії, але й як дієвий чинник національної стійкості та європейської ідентичності.

Даною проблематикою також займається цілий ряд інших зарубіжних науковців, зокрема, М. Девіс Крос та Й. Батора, Р. Кроуфорд-Сміт, Я. Меліссен, С. Марк та інші, які вивчають концепції «м'якої сили», нової публічної дипломатії, роль EUNIC і ефективність культурних інструментів у зовнішній політиці ЄС. Проте, незважаючи на вже існуючі наукові напрацювання за окремими аспектами даної теми, малодослідженим залишається питання щодо цілісного осмислення культурної та публічної дипломатії ЄС як інструменту політичного впливу на Україну в контексті сучасних викликів.

Результати дослідження.

Концептуальні основи культурної та публічної дипломатії Європейського Союзу ґрунтуються на теорії м'якої сили, яку Д. Най визначає як «здатність отримувати бажане через привабливість, а не через примус чи економічну вигоду» (Nye, 2004, p. 5). У європейському контексті «м'яка сила» набуває особливої специфіки завдяки наднаціональному характеру ЄС та його ціннісній основі, що відрізняє європейську модель від традиційних державних форм культурної дипломатії. Зауважимо, що публічна дипломатія, згідно з визначенням USC Center on Public Diplomacy, представляє собою «інструмент комунікації та залучення з іноземною публікою для просування національних інтересів та цінностей» (USC Center on Public Diplomacy), проте в умовах ЄС вона трансформується в ефективний інструмент щодо просування спільних європейських цінностей та інтересів. Культурна дипломатія як складова публічної дипломатії фокусується переважно на використанні культурних ресурсів -- мистецтва, мови, освіти, науки, історичної спадщини, традицій, літератури, кіно, музики та креативних індустрій – для досягнення дипломатичних цілей та формування позитивного іміджу держави.

«Культурна дипломатія ЄС характеризується переходом від традиційного розуміння феномену «м'якої сили» до міжнародних культурних відносин, заснованих на співпраці та копродукції» (Gahler, 2021). За даними EEAS, культурна дипломатія ЄС орієнтується на «міжнародні культурні відносини», спрямовані на контакти між людьми й процеси співтворчості, а не лише на традиційне «демонстрування» культурних досягнень, що

відображає еволюцію європейських підходів до культурного впливу (European External Action Service, 2016).

Щодо інституційної архітектури публічної дипломатії ЄС, то вона характеризується досить складною багаторівневою структурою, яка включає наднаціональні, міжурядові та недержавні компоненти. Європейська служба зовнішньої дії (EEAS), заснована на підставі Лісабонського договору, виконує координуючу роль у формуванні та реалізації стратегічних комунікацій ЄС, зокрема через East StratCom Task Force, яка з 2015 року протидіє російській дезінформації (Drieschova, 2021). Європейська комісія через Генеральний директорат з питань освіти, молоді, спорту та культури (DG EAC) реалізує масштабні культурні програми, серед яких Creative Europe з бюджетом 2,44 мільярда євро на 2021-2027 роки та Erasmus+ з фінансуванням понад 26 мільярдів євро (European Commission). Варто зазначити, що мережа EUNIC (Європейський союз національних інститутів культури) координує діяльність культурних інститутів держав-членів ЄС, забезпечуючи стратегічну та інституційну синергію між національними та наднаціональними ініціативами.

Делегації ЄС у третіх країнах виконують функції своєрідних культурних центрів, організовуючи тематичні заходи, сприяючи міжкультурним обмінам та підтримуючи місцеві ініціативи громадянського суспільства. Ми спробували поєднати в нижченаведеній таблиці інституційні та програмні аспекти ЄС у сфері культурної та публічної дипломатії в Україні (табл. 1.)

Табл. 1**Ключові інституції та програми ЄС у сфері публічної дипломатії в Україні**

Інституція / Програма	Функції та напрямки діяльності	Реалізація в Україні / Вплив
Європейська служба зовнішніх справ (EEAS) зокрема її підрозділ East StratCom Task Force	Координація зовнішньополітичної комунікації, стратегічна протидія дезінформації, просування позитивного іміджу ЄС	Реалізує платформу EUvsDisinfo, яка займається викриттям і протидією російській дезінформації, підготовкою аналітичних звітів, моніторингом інформаційного простору та наданням підтримки в умовах війни шляхом поширення перевірених даних і спростування ворожих наративів.
Європейська комісія (DG EAC)	Визначення політик у сфері культури, освіти, молоді, управління програмами культурної дипломатії.	Реалізація програм Creative Europe, Erasmus+, EU4Culture, Culture Moves Europe тощо.
EUNIC (European Union National Institutes for Culture)	Інституційна платформа для координації культурно-дипломатичної діяльності держав-членів ЄС, яка сприяє розвитку міжнародного культурного співробітництва та просуванню європейських цінностей через спільні культурні проекти.	Реалізує спільні проекти з українськими митцями, активно співпрацює з громадськими організаціями та підтримує міжкультурний діалог. Діяльність EUNIC в Україні спрямована на посилення взаєморозуміння між культурами, просування європейських цінностей через мистецькі ініціативи, освітні програми та культурну співпрацю на місцевому рівні.

Інституція / Програма	Функції та напрямки діяльності	Реалізація в Україні / Вплив
Делегація ЄС в Україні	Здійснює представництво ЄС, координує та впроваджує програми допомоги, реалізує заходи публічної дипломатії, а також забезпечує регулярну взаємодію з органами влади, громадянським суспільством і медіа з метою просування цінностей та політик ЄС.	Організація Днів Європи, культурних та освітніх заходів, забезпечення інформаційної підтримки європейських ініціатив, здійснення публічних заяв з ключових політичних питань, а також координація офіційних візитів представників ЄС з метою посилення взаєморозуміння та підтримки євроінтеграційного курсу України.
Creative Europe	Основна програма культурного співробітництва: культура, медіа, крос-секторальність	Україна як повноцінна країна-учасниця з 2021 р., підтримка культурного сектору під час війни.
Culture Moves Europe	Програма мобільності для митців, культурних операторів, резиденцій	Спрощений доступ для українців після 2022 р., підтримка незалежних митців у ЄС.
Erasmus+	Освітні обміни, молодіжна мобільність, співпраця між ЗВО	Співпраця з понад 200 українськими університетами, підтримка студентів та викладачів, проекти eTwinning Plus (1300 шкіл).
EU4Skills	Реформа професійно-технічної освіти в Україні	Передбачає співфінансування понад 63 млн євро для модернізації закладів професійно-технічної освіти в Україні та впровадження європейських стандартів навчання з метою підвищення якості підготовки фахівців.
EU4Culture	Сприяння розвитку культурного сектору в українських містах та зміцненню їхньої культурної ідентичності.	Вибір 5 українських міст (Одеса, Львів, Полтава тощо), створення стратегій культури, грантова підтримка. Так, у жовтні 2021 р. Вінниця, Полтава та Рівне також отримали гранти (по 30 000 євро) на розробку своїх стратегій розвитку культури в рамках програми EU4Culture, за фінансової підтримки ЄС та реалізованої Goethe-Institut у партнерстві з Данським інститутом культури, Чеськими центрами та Французьким інститутом у Грузії.
Team Europe	Механізм скоординованої зовнішньої допомоги ЄС і країн-членів	Допомога під час пандемії COVID-19 і повномасштабного вторгнення; мобілізація фінансових, медичних, гуманітарних ресурсів.

Вважаємо, що сучасні підходи до оцінки впливу культурної дипломатії еволюціонували від простих кількісних показників охоплення до складніших індикаторів, здатних відображати глибинні поведінкові й ціннісні зміни в цільових аудиторіях. Що стосується класичних, традиційних показників, зокрема, таких як загальна кількість учасників програм або обсяг медіа-покриття, то вони доповнюються якісними індикаторами впливу на громадську думку, формування ідентичності та зміцнення демократичних інститутів. З нашої точки зору, специфіка культурного впливу саме в тому, що здебільшого він проявляється не відразу, а через роки або навіть десятиліття. Щодо України, то особливо важливими є індикатори зміни ставлення до європейської інтеграції, сприйняття європейських цінностей та готовності населення до демократичних реформ. Методологія оцінки включає соціологічні опитування, фокус-групи, аналіз соціальних мереж та моніторинг медіа-дискурсу.

Зупинимось більш детально на різноманітних програмах, пріоритетних напрямках та особливостях реалізації ініціатив Європейського Союзу у сфері культурної й публічної дипломатії в Україні.

Яскравим прикладом є програма Creative Europe, яка, на нашу думку, стала одним із найдієвіших інструментів культурної дипломатії ЄС в Україні після приєднання держави у 2016 році – відповідно до Угоди між Урядом України та Європейською Комісією про участь України в програмі «Креативна Європа» (Місія України при Європейському Союзі). Ця програма структурована за трьома напрямками, а саме: підпрограма «Культура» (33% бюджету), підпрограма «МЕДІА» (58% бюджету) та крос-секторальний напрям (9% бюджету), що забезпечує комплексний підхід до підтримки культурних та креативних індустрій. За даними Creative Europe Desk Ukraine, у 2019 році шість українських учасників були відібрані для проєктів культурного співробітництва, а три українські видавництва отримали фінансування в рамках проєктів літературного перекладу (Місія України при Європейському Союзі). Спеціальний заклик Creative Europe для підтримки України, ініційований у 2022 році у відповідь на російську агресію, мав на меті короткострокову підтримку українських митців та організацій у створенні й презентації своїх робіт, а також допомогу переміщеним особам у доступі до культури (EU NEIGHBOURS

East). Цікавою є програма Culture Moves Europe, нова ініціатива мобільності Creative Europe, що відкрила простір для реалізації творчого потенціалу для українських художників та культурних працівників, особливо в умовах воєнних викликів.

Ще одна, не менш відома програма – Erasmus+. На нашу думку, вона відіграє стратегічну роль у формуванні європейської ідентичності серед української молоді та академічної спільноти через механізми освітньої мобільності та інституційного співробітництва. Так, починаючи з 2014 року понад 200 українських закладів вищої освіти та більше 3000 громадських організацій взяли участь у програмах Erasmus+, встановивши довгострокові партнерські відносини з європейськими інституціями (Місія України при Європейському Союзі). Зауважимо, що у 2019 році ЄС запустив спеціальне фінансове вікно у розмірі 5 мільйонів євро для українських учасників Erasmus+ на 2019-2020 роки, що підкреслює стратегічне значення України для європейської освітньої політики. Платформа eTwinning Plus, спрямована на онлайн-з'єднання шкіл та вчителів, сприяє методичному та культурному обміну досвідом, і починаючи з 2013 року, до неї було залучено понад 1300 українських шкіл (Місія України при Європейському Союзі). Програма EU4Skills з бюджетом 63 мільйони євро, що була запущена дещо пізніше – у грудні 2019 року, і спрямована на реформування системи професійно-технічної освіти в Україні та приведення її у відповідність до європейських стандартів.

Що стосується комунікаційних кампаній та медіапроектів ЄС в Україні, то їх специфікою є достатньо високий рівень адаптації до місцевого

контексту та викликів, продиктованих інформаційною війною. Наприклад, ініціатива Team Europe, запроваджена у 2020 році як глобальна відповідь на пандемію COVID-19, в Україні трансформувалася в координаційний механізм підтримки у сферах охорони здоров'я, економічного відновлення та соціальної стійкості (European Commission). East StratCom Task Force реалізує комплексну стратегію протидії дезінформації через флагманський проєкт EUvsDisinfo, який ретельно документує випадки російської пропаганди та надає факт-чекінг, досягаючи понад два мільйони переглядів на місяць через соціальні мережі російськомовний сервіс EEAS з Брюсселя забезпечує оновлення та фактичну фонову інформацію про ЄС для російськомовних журналістів, маючи на меті посилення присутності та точного представлення політики ЄС у російськомовних медіа (Київський міжнародний інститут соціології).

Отже, на нашу думку, комунікаційні ініціативи ЄС в Україні вирізняються високим рівнем адаптивності до місцевих умов та умов, пов'язаних з інформаційним протистоянням, ефективно поєднуючи підтримку ключових секторів із цілеспрямованою боротьбою з дезінформацією. Стратегічні меседжі та наративи ЄС щодо європейських цінностей в українському контексті ґрунтуються на принципах демократії, верховенства права, поваги до прав людини та культурного різноманіття. В таблиці 2 зроблено спробу узагальнити п'ять ключових стратегічних наративів ЄС, які спрямовані на утвердження європейських цінностей в українському суспільстві в умовах війни та інтеграційних трансформацій.

Табл. 2.

Стратегічні наративи ЄС щодо європейських цінностей в українському контексті

Наратив	Зміст	Приклади / Джерела
1. Україна як європейська країна з європейським вибором	Підкреслення європейської ідентичності України, заснованої на спільних цінностях -- демократії, прав людини, верховенства права	Безвізовий режим (2017 р.), статус кандидата (2022 р.), початок переговорів про членство (2023 р.); (Chatham House, 2020.)
2. Україна як форпост європейської демократії	Українська боротьба з агресією подається як захист європейських цінностей та демократії	Заяви європейських лідерів після 2022 року; (Chatham House, 2020.)
3. ЄС як надійний партнер у відбудові та модернізації України	Акцент на довгострокову підтримку реформ, цифровізації, зеленої трансформації та інституційної стійкості	Ukraine Facility (European Commission, 2023)
4. Культура як інструмент європейської єдності	Посилення єдності через культурні ініціативи, міжлюдські зв'язки, діалог та обмін досвідом	Програми Creative Europe, House of Europe; (House of Europe, 2023)
5. Молодь як рушійна сила європейського майбутнього України	Підтримка молодіжної активності як інвестиція в спільне європейське майбутнє	Erasmus+, EU4Youth, євроклуби; (EU Neighbours East, 2022)

Як видно з таблиці 2, центральним наративом є позиціонування України як «європейської країни з європейським вибором», що знайшло широке визнання в українському суспільстві та отримало чітке практичне втілення. Зокрема, надання безвізового режиму у 2017 році, отримання статусу кандидата у 2022 році та початок переговорів про членство у 2023 році формують послідовний наратив поступової інтеграції України до європейського простору.

Як зазначається в дослідженні Chatham House, «український наратив про європейську належність базується не лише на географічних чи історичних аргументах, але й на спільності цінностей та прагненні до демократичного розвитку» (Chatham House, 2020). Відомий у світі наратив про «Україну як форпост європейської демократії» набув нового, особливого змісту після повномасштабного вторгнення, коли провідні європейські лідери описували українську боротьбу як захист європейських цінностей та демократичного способу життя.

Ще одним важливим стратегічним наративом є образ «ЄС як надійного партнера у відбудові й модернізації України», який наголошує на його прагненні забезпечити довготривалу підтримку реформ, сприяти зміцненню інституційної стійкості, реалізації зеленого переходу та просуванню цифрової трансформації. Цей наратив активно просувається в рамках створення Ukraine Facility, який передбачає не лише фінансову допомогу, а й супровід трансформаційних змін у ключових секторах (European Commission, 2023).

Також популярним є наратив про «культуру як інструмент європейської єдності», що підкреслює роль культурних і освітніх програм ЄС у зміцненні міжлюдських зв'язків, просуванні цінностей діалогу, взаємоповаги та ідентичності. Зокрема, програми Creative Europe та House of Europe формують стійкий образ ЄС як простору відкритості, обміну та співтворчості, де Україна є невід'ємною частиною (House of Europe, 2023).

Окреме місце посідає наратив - «молодь як рушійна сила європейського майбутнього України». Через підтримку молодіжних ініціатив, участь у програмах Erasmus+, EU4Youth, а також створення молодіжних євроклубів, ЄС просуває ідею про українську молодь як активного носія демократичних змін і побудови спільного майбутнього з Європою (EU Neighbours East, 2022).

Проведений нами аналіз цих стратегічних наративів ЄС свідчить про цілісну та багатовимірну комунікаційну стратегію, яка не лише закріплює європейську ідентичність України, а й формує позитивне символічне поле для її подальшої інтеграції до Європейського Союзу. Таким чином, саме через послідовне просування самих різноманітних меседжів про спільність цінностей, культурну єдність, молодіжне партнерство та надійність інституційної

підтримки, ЄС ефективно вибудовує образ не лише партнера, а й подальшого спільного майбутнього з Україною.

З нашої точки зору, ці п'ять основних наративів відіграють ключову роль у легітимації європейського курсу в сучасному українському суспільстві, сприяють подоланню інформаційних розривів, а також формуванню та зміцненню довіри до євроінтеграційного процесу.

Посилення політичної лояльності до інституцій ЄС відбувається через механізми символічного визнання та поступової інклюзії України до європейських політичних процесів. Участь українських представників у засіданнях Європейської ради як спостерігачів, регулярні консультації з Європейським парламентом у форматі діалогу імені Жана Моне та участь у тематичних радах ЄС створюють відчуття належності до європейської політичної родини (Gahler, 2021.). Присудження Премії Сахарова за свободу думки Олегу Сенцову у 2018 році стало потужним символічним жестом солідарності з Україною та засудження російської агресії, що було широко висвітлено в українських медіа та сприйнято як визнання європейськістю українських цінностей. Програми парламентської дипломатії, зокрема місії спостереження за виборами Європейського парламенту в 2014, 2015 та 2019 роках, демонструють довіру ЄС до українських демократичних процесів та в цілому, сприяють зміцненню демократичних інститутів (Gahler, 2021).

Ризики сприйняття культурної дипломатії ЄС як неоколоніального проекту потребують серйозного аналізу, оскільки можуть підірвати довгострокову ефективність європейського впливу та створювати внутрішній опір. У таблиці 3 наведено політичний вимір впливу культурної та публічної дипломатії ЄС в Україні. Критики зазначають, що інтенсивні зусилля ЄС щодо просування європейських цінностей можуть сприйматися як нав'язування зовнішніх стандартів без достатнього врахування місцевих культурних особливостей (Дослідження особливостей стратегії м'якої сили ЄС щодо України, 2021). Особливо гостро це питання постає в контексті регіональних відмінностей, де в південних областях лише 32% підтримують євроінтеграцію, тоді як 31% вважають, що Україна не повинна приєднуватися ні до якого союзу (Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва). Дослідження особливостей стратегії «м'якої сили» ЄС щодо України показує, що «географічне розташування регіону визначається сильним впливом двох основних міжнародних акторів – ЄС та Росії, що змушує країни або робити геополітичний вибір, або впроваджувати балансуючу політику» (Дослідження особливостей стратегії м'якої сили ЄС щодо України, 2021). Проблема культурної гегемонії виникає внаслідок домінування західноєвропейських культурних форм у програмах

Creative Europe, які, попри декларації про підтримку різноманіття, часто віддають перевагу проєктам, що відповідають європейським стандартам.

Змагання з іншими зовнішніми акторами значно ускладнює реалізацію культурної дипломатії ЄС та вимагає постійної адаптації стратегій до мінливого геополітичного контексту. Росія продовжує активно використовувати інструменти «жорсткої м'якої сили» для впливу на російськомовне населення України, систематично просуваючи антизахідні наративи через мережу лояльних медіа (Luther, 2024). Контент-аналіз понад 2700 новинних матеріалів у період з лютого по липень 2021 року показав, що російськомовні медіа

в Україні «послідовно представляли антизахідні наративи, зокрема зображення НАТО та ЄС як екзистенціальних загроз» (Luther, 2024). Як відомо, США зберігають значний культурний вплив через Голлівуд, соціальні мережі та освітні програми, часто затьмарюючи європейські ініціативи завдяки значно більшим ресурсам та глобальному охопленню. Щодо КНР, то ця держава свій посилює культурний вплив через мережу Інститутів Конфуція та програми освітніх обмінів, пропонуючи альтернативну модель розвитку без політичних умовностей, що може привабити деякі сегменти українського суспільства.

Табл. 3.

Політичний вимір культурної та публічної дипломатії ЄС в Україні

Напрямок впливу	Опис та приклади
Формування підтримки євроінтеграції	Спостерігається різке зростання підтримки вступу України до ЄС - з 53% (2019 р.) до 90% (2024 р.). Культурна дипломатія відіграє помітну роль у формуванні проєвропейських настроїв поряд із безпековими факторами.
Обізнаність та позитивне ставлення до ЄС	96% українців усвідомлюють допомогу ЄС після початку війни; 73% оцінюють її як достатньо ефективну. Впровадження програм культурної дипломатії зміцнюють імідж ЄС як надійного партнера.
Регіональна підтримка інтеграції	Підтримка в Західному регіоні України -- 71%, Центральному -- 60%, Східному -- 34%. Ці дані вказують на доцільність розробки цільової комунікаційної стратегії для регіонів із нижчою підтримкою євроінтеграції.
Програми мобільності та культурних обмінів	Участь у Erasmus+, eTwinning Plus, Youth in Action, волонтерських проєктах і фестивалях (наприклад, Європейський молодіжний фестиваль, European Youth Event (EYE) тощо) посилює європейську ідентичність і позитивні політичні орієнтації.
Символічне визнання та політична інтеграція	Присудження премії Сахарова Олегу Сенцову, участь українських делегацій у засіданнях ЄС, міжпарламентські формати -- всі ці заходи та ініціативи сприяють підсиленню відчуття належності до європейської політичної спільноти.
Європейська ідентичність та цінності	Поширення інклюзивного дискурсу (права меншин, ЛГБТІК+, люди з інвалідністю). Переосмислення культурної спадщини в межах культурної деколонізації.
Критика та ризики неоколоніального сприйняття	Занепокоєння щодо домінування західноєвропейських моделей у культурних програмах (Creative Europe). Побойовання нав'язування цінностей без урахування локального контексту.
Інформаційний та культурний вплив зовнішніх акторів	РФ просуває антизахідні наративи, зокрема в російськомовних ЗМІ. США та КНР конкурують у сфері культурного впливу через медіа та освітні програми для просування власних інтересів.
Виклики в регіонах та серед скептично налаштованих груп	Мовна ідентичність впливає на політичні орієнтації. У південних і східних регіонах України спостерігається нижчий рівень підтримки інтеграційних процесів. Програми ЄС потребують адаптації до локального контексту.
Інституційні обмеження	Недостатнє фінансування культурної дипломатії (бюджет Українського інституту склав 2,3 млн дол. у 2019 р.). Також є потреба в модернізації цифрових комунікацій та зміцненні присутності ЄС онлайн.
Формування позитивного ставлення до євроінтеграції	Спостерігається різке зростання підтримки вступу України до ЄС - з 53% (2019 р.) до 90% (2024 р.). Культурна дипломатія відіграє помітну роль у формуванні проєвропейських настроїв поряд із безпековими факторами.

Обмеження ефективності у регіонах та серед скептично налаштованих груп залишаються серйозним викликом для культурної дипломатії ЄС, особливо в умовах необхідності забезпечення національної єдності під час війни. У східних областях України програми ЄС часто стикаються з індиферентністю або прихованим опором, обумовленим історичними зв'язками з Росією та мовними перевагами (EU NEIGHBOURS east). Дослідження мовної ідентичності показує, що «рідна мова є потужним предиктором ставлення людей та політичних переваг щодо як мовного використання, так і інших соціально розділених питань» (Kulyk, 2011), що створює виклики для програм ЄС у російськомовних регіонах. Хронічне недофінансування також обмежує ефективність ініціатив: бюджет Українського інституту у 2019 році становив лише 60 мільйонів гривень (приблизно 2,3 мільйона доларів), що є мізерною частиною порівняно з аналогічними інституціями інших європейських країн (Atlantic Council). Дослідження підкреслює, що «ЄС все ще програє Росії в цифровій дипломатії», попри перевагу в привабливості культурних досягнень (Дослідження особливостей стратегії м'якої сили ЄС щодо України, 2021), що вказує на необхідність модернізації підходів до онлайн-комунікацій та цифрової присутності.

Отже, культурна та публічна дипломатія ЄС в Україні відіграє суттєву політичну роль, сприяючи зростанню підтримки євроінтеграції, зміцненню позитивного іміджу ЄС, а також розвитку європейської ідентичності та символічному визнанню України як частини європейської спільноти. На нашу думку, даний аналіз виявляє низку самих різноманітних викликів -- регіональні диспропорції, інституційні обмеження, конкуренцію з боку інших акторів та ризики неокolonіального сприйняття, що вказує на необхідність цільової, чутливої до контексту комунікації та посилення локалізованих ініціатив.

Висновки.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, слід звернути увагу на те, що комплексний аналіз культурної та публічної дипломатії Європейського Союзу як інструменту політичного впливу на Україну засвідчив їх високу ефективність у формуванні проєвропейських настроїв та демократичних цінностей в українському суспільстві. Крім того, дослідження продемонструвало різке зростання підтримки євроінтеграційних процесів мешканцями України з 53% у 2019 році до 90% у 2024 році, що свідчить про успішність багатоаспектного підходу ЄС, який поєднує самі різноманітні програми -- освітні, культурні, а також стратегічні комунікації та підтримку громадянського суспільства. Вважаємо, що найбільш ефективними у цьому питанні виявилися програми академічної мобільності Erasmus+, завдяки яким понад 200 українських закладів вищої освіти та близько 3000 громадських організацій долучилися до

європейських проєктів, культурні ініціативи Creative Europe, оперативно адаптовані до умов війни, а також діяльність East StratCom Task Force, спрямована на протидію російській дезінформації.

Внаслідок війни відбулася кардинальна зміна вектора європейської публічної дипломатії, яка помітно розширила можливості для подолання бар'єрів у суспільному сприйнятті між ЄС та Україною, що виявилось в зростанні взаємної солідарності та активізації євроінтеграційного курсу.

Разом із позитивними тенденціями дослідження окреслило й низку самих різних викликів -- від регіональних відмінностей у сприйнятті європейських ініціатив і конкуренції з іншими глобальними акторами до потенційного ризику сприйняття культурної дипломатії як інструменту неокolonіалізму.

Рекомендації щодо підвищення ефективності комунікаційної політики ЄС включають розвиток більш персоналізованих та регіонально адаптованих культурних програм, які враховують специфіку різних областей України та їхні історико-культурні особливості, зокрема це стосується східних та південних регіонів, де підтримка євроінтеграції традиційно нижча. Саме тому необхідним є посилення цифрового компоненту культурної дипломатії через створення інноваційних онлайн-платформ, активне використання соціальних мереж та розвиток віртуальних культурних обмінів, що особливо набуває актуальності в умовах війни та обмежень на фізичну мобільність. Також важливим напрямом є розширення партнерства з українськими культурними інституціями та громадянським суспільством для забезпечення автентичності та місцевої релевантності європейських ініціатив, а також збільшення фінансування програм культурної дипломатії та забезпечення їх довгострокової стійкості для максимізації кумулятивного ефекту впливу. Особливої уваги потребує розвиток подальших стратегій щодо роботи з російськомовною аудиторією через адаптовані комунікаційні підходи та врахування мовних переваг різних регіонів України.

Окрім того, результати наявних досліджень дозволяють зробити висновки, що для посилення культурної дипломатії Україні варто активізувати роботу Українського інституту як національної платформи. Для цього потрібно суттєво збільшити його бюджет до рівня, порівнянного з аналогічними європейськими інституціями, та створити мережу представництв у ключових столицях Європи, щоб забезпечити постійну присутність української культури в європейському просторі.

Важливим є розвиток стратегічного партнерства з європейськими культурними інституціями через створення спільних проєктів, копродукцій та довгострокових програм обміну, а також

посилення координації між Міністерством культури, Міністерством закордонних справ та іншими державними відомствами України для досягнення узгодженості культурної політики.

Що стосується стратегічного рівня, то актуальним є впровадження системного моніторингу та оцінювання ефективності культурних програм, що сприятиме вдосконаленню підходів і розвитку дієвих

інструментів публічної дипломатії для формування позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Таким чином, реалізація цих рекомендацій сприятиме не лише поглибленню євроінтеграційних процесів, які ми можемо сьогодні спостерігати, але й зміцненню культурної стійкості України в умовах гібридних викликів та формуванню стійкої європейської ідентичності українського суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Дослідження особливостей стратегії м'якої сили ЄС щодо України. (2021). *Міжнародні та політичні дослідження*, 34, 85-98.
- Київський міжнародний інститут соціології. Виміри ставлення до ЄС і НАТО та ставлення до США. <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1468&page=1>
- Місія України при Європейському Союзі. Культурне співробітництво. Програма «Креативна Європа». <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/galuzeve-spivrobitnictvo/kulturne-spivrobitnictvo-kreativna-yevropa>
- Місія України при Європейському Союзі. Співробітництво у сфері освіти, програма Erasmus+. <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/galuzeve-spivrobitnictvo/klyuchovi-tendenciyi-politiki-yes-u-sferi-osviti-ta-kulturi-programa-yes-erasmus>
- Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Європейська інтеграція України: динаміка громадської думки. <https://dif.org.ua/en/article/european-integration-of-ukraine-the-dynamics-of-public-opinion>
- Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Приклад України дає нам багато натхнення, ми маємо багато чому у вас навчитися, Лутц Гюльнер. <https://spravdi.gov.ua/en/the-example-of-ukraine-gives-us-much-inspiration-we-have-a-lot-to-learn-from-you-lutz-gullner/>
- Atlantic Council. Hard political realities threaten Ukraine's soft power ambitions. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/hard-political-realities-threaten-ukraines-soft-power-ambitions/>
- Chatham House. (2020). *Cultural revival and social transformation in Ukraine*. Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/2020/11/cultural-revival-and-social-transformation-ukraine>
- Drieschova, A. (2021). Transforming practices of diplomacy: the European External Action Service and digital disinformation. *International Affairs*, 97(3), 841-859.
- East StratCom Task Force. In Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/East_StratCom_Task_Force
- EU Neighbours East. (2022). EU4Youth – Fostering the active participation of young people in Eastern Partnership countries. EU Neighbours East.
- EU Neighbours East. Creatives unite | EU supports Ukraine through culture. <https://creativesunite.eu/article/eu-supports-ukraine-through-culture>
- EU Neighbours East. Ukraine: opinion poll shows overwhelming awareness of EU support. <https://euneighbourseast.eu/news/opinion-polls/ukraine-opinion-poll-shows-overwhelming-awareness-of-eu-support/>
- European Commission. (2023). *Ukraine Facility: Supporting Ukraine's reconstruction and EU accession*. Publications Office of the European Union.
- European Commission. Creative Europe Programme. <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe>
- European Commission. Team Europe: A global response to COVID-19. https://ec.europa.eu/international-partnerships/news/team-europe-global-response-covid-19_en
- European External Action Service. (2016). *Culture – Implementing EU international cultural relations*. https://www.eeas.europa.eu/eeas/culture-%E2%80%93-implementing-eu-international-cultural-relations_en
- Gahler, M. (2021). Boosting the EU's soft power in Eastern Partnership countries. *Political Studies Review*, 19(2), 285-301.
- House of Europe. (2023). Річний звіт 2022 – 2023. Goethe-Institut в Україні.
- Kulyk, V. (2011). Language identity, linguistic diversity and political cleavages: Evidence from Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 63(4), 627-648.
- Luther, C. (2024, September 17). *How Russia employs 'hard soft power' to influence overseas media and sow dissent and fear among foreign populations*. The Conversation, 1-4.
- Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. *PublicAffairs*.
- USC Center on Public Diplomacy. What is public diplomacy? <https://uscpublicdiplomacy.org/page/what-is-pd>

REFERERNCES

- Atlantic Council. *Hard political realities threaten Ukraine's soft power ambitions*. Retrieved from <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/hard-political-realities-threaten-ukraines-soft-power-ambitions/>
- Chatham House. (2020). *Cultural revival and social transformation in Ukraine*. Retrieved from <https://www.chathamhouse.org/2020/11/cultural-revival-and-social-transformation-ukraine>
- Doslidzhennia osoblyvostei stratehii m'iakoi syly Yes shchodo Ukrainy. (2021). *Mizhnarodni ta politychni doslidzhennia*, 34, 85-98.
- Drieschova, A. (2021). Transforming practices of diplomacy: the European External Action Service and digital disinformation. *International Affairs*, 97(3), 841-859.
- East StratCom Task Force. In Wikipedia. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/East_StratCom_Task_Force

- EU Neighbours East. (2022). *EU4Youth – Fostering the active participation of young people in Eastern Partnership countries*.
EU Neighbours East. *Creatives unite | EU supports Ukraine through culture*. Retrieved from <https://creativesunite.eu/article/eu-supports-ukraine-through-culture>
- EU Neighbours East. *Ukraine: opinion poll shows overwhelming awareness of EU support*. Retrieved from <https://euneighbourseast.eu/news/opinion-polls/ukraine-opinion-poll-shows-overwhelming-awareness-of-eu-support/>
- European Commission. (2023). *Ukraine Facility: Supporting Ukraine's reconstruction and EU accession*. Publications Office of the European Union.
- European Commission. *Creative Europe Programme*. Retrieved from <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe>
- European Commission. *Team Europe: A global response to COVID-19*. Retrieved from https://ec.europa.eu/international-partnerships/news/team-europe-global-response-covid-19_en
- European External Action Service. (2016). *Culture – Implementing EU international cultural relations*. Retrieved from https://www.eeas.europa.eu/eeas/culture-%E2%80%93-implementing-eu-international-cultural-relations_en
- Fond “Demokratychni initsiatyvy” imeni Ilka Kucheriva. *Yevropeiska intehtatsiia Ukrainy: dynamika hromadskoi dumky*. Retrieved from <https://dif.org.ua/en/article/european-integration-of-ukraine-the-dynamics-of-public-opinion>
- Gahler, M. (2021). Boosting the EU's soft power in Eastern Partnership countries. *Political Studies Review*, 19(2), 285–301.
- House of Europe. (2023). *Richnyi zvit 2022–2023*. Goethe-Institut v Ukraini.
- Kulyk, V. (2011). Language identity, linguistic diversity and political cleavages: Evidence from Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 63(4), 627–648.
- Kyivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiologii. *Vymiry stavlennia do YeS i NATO ta stavlennia do SShA*. Retrieved from <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1468&page=1>
- Luther, C. (2024, September 17). How Russia employs ‘hard soft power’ to influence overseas media and sow dissent and fear among foreign populations. *The Conversation*, 1–4.
- Misiia Ukrainy pry Yevropeiskomu Soiuzi. *Kulturne spivrobitnytstvo. Prohrama “Kreatyvna Yevropa”*. Retrieved from <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/galuzeve-spivrobitnictvo/kulturne-spivrobitnictvo-kreatyvna-yevropa>
- Misiia Ukrainy pry Yevropeiskomu Soiuzi. *Spivrobitnytstvo u sferi osvity, prohrama Erasmus+*. Retrieved from <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/galuzeve-spivrobitnictvo/klyuchovi-tendenciyi-politiki-yes-u-sferi-osviti-ta-kulturi-programa-yes-erasmus>
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs.
- Tsentr stratehichnykh komunikatsii ta informatsiinoi bezpeky. *Pryklad Ukrainy dae nam bahato natkhnennia, my maiemo bahato chomu u vas navchytysia, Luts Hyulner*. Retrieved from <https://spravdi.gov.ua/en/the-example-of-ukraine-gives-us-much-inspiration-we-have-a-lot-to-learn-from-you-lutz-gullner/>
- USC Center on Public Diplomacy. *What is public diplomacy?* Retrieved from <https://uscpublicdiplomacy.org/page/what-is-pd>